

GRAHAM GREENE

eta apaiz baten fedea

Olaberria'tar Ildefontxo

Esan bear al dut nor dan Graham Greene? Gaurko nobela ezagun duenak, ba-daki nor dan. Ta ez badaki, ez du ezagutzen gaurko nobela ere. Bernanos aundia izan zan. Hemingway ere bai. Mauriac aundia da. Ba, oen pareko duzu Graham. Ta ifioiz Nobel saria emango baliote, ez nintzake batere arrituko.

Ez dut orain bere bizitza aztertu nai. Ezta ere bere lana; beintzat, borobillean artuta. Ez. Bakar-bakarrrik esango dut inglesa dala. 1927'ñ katoliku egin zan, ogeita iru urte zituala.

"The potting shed" —euskeraz "Lore-ontzien etxola"— ez da nobela, teatro-lana baiño. Izan ere, Graham Greene nobelari aparta dala esatean, nai nuen esan "batez ere" nobelari dala, orrek eman diola izena ta ospea. Baiña, teatroak ere xaxatu zuan eta, Jainkoari eskerrak, Graham tentazioan erori. Ta "The

living room" —"Egon-gela"— eman. Itzbide franko ere bai. Ez da sifiale txarra. Ona, oso ona.

"Lore-ontzien etxola", berriz, 1957'an estriñiatu zioten New York'— en. Onek ere amaika kritika jaso zituen. Geientsuenak txaloka. Ona Londres'ko errebigta batek —eta ez nolanaikoa— ziona: "G. Greene jaunak ez du sekula obra onen parekorik sortu. Itz bakoitza ondo pentsatuta dago ta ezin diteke bakarrrik ere baztertu. Lan au gutxienez iru bider irakurri bear da".

Ez dakit. Ez dut uste ainbestekoa danik. Kostako zaio G. Greene'ri bere "Indarra ta aintza" (The power and glory) auste. Au nobela da. Ta kritikoa. G. Greene'ren teatro-lanari buruz ari bazan, seguru asko arrazoi izango du.

"Lan au gutxienez iru bider irakurri bear da". Alaxe da. Nik neronek ere bein da berriz irakurri

bear izan dut. Ez baita TBO bat. Sakona da oso Graham. Zail xamarr. Izan ere astintzen dituan gaiak ere alakoxeak dira: zaillak. Joskera, kontakera errexa du, paregabea. Ontan gutxik eramango diote. Zailtasun ori, ematen dituen soluzioetan dago. Maite du Graham'ek misterio-giroa, batez ere Jainkoa gizon errukarriari urbiltzen zaionean. Ta misterio-giro ori, "zera" ori tormentu ta laifio biurtzen zaizkitzu askotan. Bear bada, itzak, bai, konprenitzen dituzu, baiña... an gertatu dana? Nola diteke? Bidezko alzan soluzio ura? Ta olako zalantzak datozkizu burura. Alare, zu seguru zaude Graham'ek garbi jokatua duala. Ziur. Baiña, alare, an gertatu dana ezin duzu konprenitu. Ta nik orain esana ere ezin baduzu konprenitu, belaxe konturatuko zera ontaz. Esango dizut noiz.

Ta orain lotu natzaion estuago lanari. "Lore-ontzien etxola"-ren zati bat ikusi bear dugu: William Callifer apaizaren jokaera. Auxe da, gaifera, obra oni arki dezaiokegun zailtasunik gogorrena. Teolojiaren aldetik, jakiña. Eztago esan bearrrik, esanda dago-ta, teatro-lan borobilla dala.

* * *

Komeni dala uste dut Callifer apaizaren jokaera ori obeto konprenitzeko, ixtoria osoa, naiz laburlabur, kontatzea.

Ta auxe da:

Henry Callifer —apaizaren anaia —azkenetan dago.

Henry autore ospetsu bat izan da. Arrazoimenkeri materialistaren teori-sortzaille famatua. "Betiko bizitzarik ezta. Bai, ordea, betiko eriotza". Baiña, Henry'k arrazoimeanean eta materialian zuen segurantziaz golpe latza artu zuen dirala 30 urte. Arrezkero ez du itz bat ere idatzi. Dana kolokan. "Zerbait" gertatu zan dirala 30 urte. Ta familiarrak "zerbait" ori aaztuarazi nai izan diote, "ura" gogora lezaio-kenik ondozatzen ez utziaz.

Ta Henry ia itzali da. Bere seme James'i ez diote otsegin. Ba-dira 30 urte familiatik urruti daukatela, "zerbait" egin edo gertatu zitzaiolako. Arrezkero James'ek ez daki pakea zer dan. Ezin ifiun pausatu. Pentsatia da. Ezin du ifior maite. Sikiatrak, herriz, ezin du sendatu. 14 urte zituanean "zerbait" gertatu zan. Ez daki zer. Baiña an dago bere bizimodu madarikatu onen sus-traia ta iturri beltza.

William Callifer'i ere ez diote delitu, naiz Henry bere anal izan. William apaiz da. Apaiz trixte bat. Erabat eroria. Zurrut egiten du. Apaiz berri zala oso ona zan, baiña... dirala 30 urte "zerbait" gertatu zan eta arrezkero apaiz trixte bat da. Moskortu egiten da.

"Zerbait" ori da, ba, obra onen ardatza. Bein onera iritxi geranez, naiago dut obra beraren zati bat emen euskeratuta eman. Bertan jakingo dugu William'en egoera ta...

“zerbait” ori ea zer dan. Sokamutur oni eldu ondoren, errex askatuko dugu korapilloa.

James'ek jakin du bere osaba William'ek ba-dakiala “zerbait” ori. Ta beregana jotzen du. (Obrak iru ekitaldi ditu. Bigarren ekitaldiaren bigarren kuadroan gaude). William neskame batekin bizi da. James'ek itzegin du neskamearekin eta onek belaxe aterako dala esan dio. Neskameak Konnolly du izena.

* * *

Kon.—Belaxe etorriko dala esan du.

Wil.—Baiña, nor da?

Kon.—Ez dit esan. Dana dala, ori ez da piura gizonarena iñor etxean artzeko. Oooo... obixpo jaunari ixkribatzen utzi izan banió... Baiña, ezetz, itxoegiteko esan nien. Zugatik eta nigatik.

Wil.—Zugatik?

Kon.—Bai, nigatik; nigatik. Apaiz askoren aingeru izana nauzu ta ez dut sekula eskandalo txiki bat ere jaso. Baiña emendik aurrera likore-botilla bat eskuetan ez duzula artuko agintzen ez badidazu, obispo jaunari ixkribatzeko esango diet.

Wil.—Ba! Ixkribatzea daukate...

Kon.—Baiña ez al zera konturatzen ori zure azkena litzakeala, azken itsusi bat? Ez al duzu konprenitzen ia ez zindute-

keala iñungo parrokian artuko?

Wil.—Ta neri zer? Preso bati etzaio bildurra sartzen kateak kendo duko dizkiotela esanaz.

Kon.—Bai. Jaun ori belaxe emen da. Kanpotarrak, beintzat, ez ditezela konturatu...

Wil.—Zertaz? Egunero ematen dut meza zazpiretan. Nere karguko lanak betetzen ditut. Zer nai dute geiago nigan dik?

Kon.—Baiña zuk ez duzu erreztatzen duzun itz bakarrik ere sinisten.

Wil.—Nundik dakizu ori?

Kon.—Ni ez naiz tuntuna. Konturatzen naiz, bai. Aita Murphy'ri entzun bear zenion zuk kulpitotik itzegiten zuenean.

Wil.—Nik ere karidadea predikatzen dut.

Kon.—Ze apaiz kasta zera zu?

Wil.—Bere eginbearrak betetzen, meza ematen eta aitortzak entzuten dituan apaiz bat. Ze? Ez al naiz gaberdian, iñor agonian badago, jeikitzen? Iñoiz, abixatu, ta joan gabe gelditu al naiz?

Kon.—Parroki ontako kristauak apaiz fededun bat eukitzeko deretxoan daude.

Wil.—Fededun... Bai. Zer nai dute? Komeriante bat? Betiko gauzak esateari darion aburrimentua uxatuko lukean abots bat? Ori nai dute.

Kon.—**Etzazu olakorik esan, Aita.**

Wil.—Aita! Ona nik gorrotatzen dutan itz bat. Ba-nuen anai bat ezer sinisten etzuana. Ta 30 urte dira nik ere ezer sinisten ez dutala. Len erreza-tzen nuen, Jainkoa bazala sinisten nuen. Gero, nere begiak utsa, ezereza ikusi zuten. Aita bat bere semeei zor zale, baiña ok azi diran arte. Baiña "Aita" deitzen digun jende au ez da sekula azitzen, aur iltzen da, aur-rak utzi ondoren. Aita izatera kondenatua nago, bizitza guztirako aita.

Kon.—**Ori esan ere! Apaiz baten aoran ez dut sekula olakorik entzun.**

(Atea irikitzen da ta James sartzen).

* * *

(.....)

Wil.—Ez duk erreza zorioneko izaten sinisten ez dan fede bat predikatu ta bizi bear danean. Gabez ere, bakarrik gelditzen naizenean, otoitz egiten diat alabearrez, nik nai gabe. Nik erakutsi nian iri Orrengan (Gurutzea sifialatuaz) sinisten. Baiña ire aitak etzian nai. Oso azkarra uan.

Jam.—**Azkarra?**

Wil.—Bai. Ni baiño askozago. Nik iri gauza bat erakutsi ta arek

parre. Nik sinisten erakutsi banian, arek sikolojikeri batzuekin dana garbitu zian.

Jam.—**Orregatik nai izan nuen nere burua il?**

Wil.—A! Akordatzen aiz? Ikaragarria izan uan! (ixil-une) Bete basoa; gutxi falta duk eta amabietarako botilla ustubear diagu.

Jam.—**Zergatik amabietarako?**

Wil.—Biar meza eman bearra zeukat. Legea errespetatzen diat. Besterik ez bada, ori, beintzat.

Jam.—**Baiña, lege ori errespetatzean, nor errespetatzen duzu?**

Wil.—Neroni (irripar trixte bat arpegiratzen zaio). Ze uste uan? Erori egingo nintzala? Ez, ez. Lojika pittin bat ikasian nik ere.

Jam.—**Ezin dut konprenitu. Gertatu zana gertatuta, posible al da zuk federik ez izatea?**

Wil.—Gertatu zana... Ez nauk aaztu. Baiña ez diat gogoratu nai. Ura eguna! Ni ere aitaren kontra amorrazita, tratatzen induan bezela tratatzen ikusita. Bear bada arrazoi izango zian, baiña ume bat bere burua urkatzeraiño bultzatzeak ez dik izenik.

Jam.—**Zer gertatu zan arkitu ninduzinean? Ez negon ilda, ezta?**

Wil.—Ez, ez. Potter'(1)ek ala uste izan bazuen ere. Nik ere bai. Jarri genian ostu bat ez-paiñetan. Geldi, ez uan mugitzen. Baiña ez uan eriotza. Uan... ba... Medizinan izen bat ba-dik, "koma" edo... Ala esan zian sendagilleak.

Jam.—**Ta zuk zer egin zendun?**

Wil.—Otoitz. Orduan, bai, fedea ba-nian (Ixil-une). Tira... dana dala, naiago nian ez baintza etorri. Etzaidak atsegin ifloren arpegia gogoraztea. Neronena ez ikustearren, xpillurik gabe kentzen diat bizarra.

Jam.—**Sendagilleak ezer egin al zidan?**

Wil.—Ez. Ura etortzerako ezagueru ba-uan.

Jam.—**Beraz, Potter'ek ziona... ez da posible. Ez da posible, ezta?**

Wil.—Ez, ez duk posible. Il eta gero bizi... au mirari bat duk. Ta mirariak esan nai dik Jainkoa ba-dala. Baiña, Jainkoa baldin baduk, ze arraiogatik kendu neri fedea? Leial portatu nauk. Ta berdin jarraitzen diat. Santuak izan oi dizkitek beren gau illunak. Baiña gau oiek

ez dituk ain luzeak. Ta luzeak izanda ere, noizik bein eguzkiatzaz oroitzen dituk.

Jam.—**Ta zu ez?**

Wil.—Ez diat nai. Orrexegatik ez uan etorri bear.

Jam.—**Zertaz akordatzen zera? Esai-dazu...**

Wil.—(Zurrut egiñaz) Lore-ontziak neguan egon oi ziran etxola... I lurrean. Ta Potter, ekifia-lean, iri besoak altxa ta jetxi, altxa ta jetxi.

Jam.—**Ta bitartean zuk?**

Wil.—Otoitz. Santu bat niñuan orduan. Fededun, fede sakondun. Ta matte ere asko matte indudan. Nere seme bat bezela. Neri debekatua zegoen semea. Utz eidak beste tragoxka bat ematen. Ire burua nere belaunetan niala, izugarritzko min bat sentitu nian emen. Ez duk sortu ura bezelako mifirik! Sortuko ere. Uste nian neroni nintzala burua urkatu zuena. Soka nere lepo-inguruan... Ezin nian arnas artu, ezin... Ta... ixillean otoitz! Orduntxe asi intzan arnas artzen pittinka-pittinka. Ta ni il-zorian bezela. Arrezkero ementxe bizi nauk lurpean bezela.

Jam.—**Ze otoitz egin zendun?**

Wil.—Ainbeste denbora duk...

Jam.—**Ia akordatzen zeran...**

Wil.—Orain zertarako?

Jam.—**Orduan bezin etsita, desespe-**

(1) Potter baratz-zaia zan. Ta dana ikusi zun. Belaxe, au ere kanpora bota zuten, ixillik egon zedin, William'arengana jo baiño lenago James Potter'en alargunarekin egona da. Onek zenbait gauza argitu dizkio. Baiña ez danak. Ta James'ek dana jakin nai.

ratuta nago. Lengo batean berriz ere soka bat eskuetan artzeko zorian egon nintzan.

Wil.—Berriz?

Jam.—**Bai.** Eztakit zenbat erremerio probatu ditudan sendatzearren. Sikiatrak diote memori-eza sendatzen dala. Nerea ez da sendatzen. Zu baziñanik ere ez nenkin.

Wil.—Nork bialdu au, orduan, nigana?

Jam.—**Potter'en alargunak.**

Wil.—Il uan Potter? Gizajoa! Bai, bai, konprenitzen diat... Orregatik etorri aiz. (Zurrut berriz) Onek esan nai dik oraindik bateon bati lagun dezaioketela. Ikaragarria izan uan, bai, ikaragarria ilda arkitu indudanean.

Jam.—**Ilda?**

Wil.—Beno, nere eritziz... bai. Ilda. Ta, alde batetik, nere erruz. Ire aitari obedittu bear —seme intzanda— ta osabaren esanak sinistu. Osaba asko matte uan. Ni batetik, aita bestetik eta i erdian, zer egin ez enkiala. Prueba latzegia ire edareko ume batentzat. Gutxiagogatik ere galdu dituk asko.

Jam.—**Segi, segi kontatzen.**

Wil.—Momentu artan bizia ere gustora emango nian ire alde. Zer egin? Egin nuana: otoitz, otoitz... Zerbait eskeifni nai nian iregatik, balio aundiko zerbait. Egun aietan Jainkoa

gauza guztien gaiñetik matte nian. (William jekitzen da. Nerbioso dabil. Gurutzearen parean dago. James, begira-begira).

“Bizi dedilla, Jauna, bizi... Asko ta asko matte dut. Bera bizi dedin edozer emango dut. Baiña, zer eskeifni dezaket? Gizajo bat naiz.”

Ta jarraitu nuan:

“Ken eidazu geien matte dudana. **KEN EIDAZU FEDEA. BAIÑA BERA BIZI DEDILLA!**”

(William negarrez).

Jam.—**Zer duzu, osaba?**

Wil.—Ain egiazkoa, ain gartsua izan uan nere erregua, ze... ikusten duk: Jainkoak kaso egin zidak.

Jam.—**Orduan, zuk uste duzu...**

Wil.—Begira zak inguruan, begira gela au, begira neroni. Zer nai duk oraindik? (Basoa lurrera botatzen du). Barkatu. Ezin diat. Nekatuta, lear eginda negok. 30 urte dituk ez nuala egun artan pentsatu. Orain, alako lasaitasun zabal bat sentitzen diat. Etorri nai al duk nere kuartora? (Gurutzeari begira). Uste nian betiko galdu niala. (Negar antxean). Goazen... goazen...”

* * *

Gr. Greene'ren obra ez da or bukatzen. Irugarren ekitaldia falta da

oraindik. Bertan ikusten da nola William eta James ez diran lengoak. Asentatu dira. Ba-dute pakea. William'en 30 urteko gau illuna joan da ta fedearen eguzki argi ta beroa piztu zaió barruan. James'ek, berriz, orain dan-dana gogoratzen du ta konprenitzen. Normaldu da. Gaitza etzegoen gorputzean, arimean baiño. Orain ba-daki mirari baten frutua dala. Ta ala esango die etxe-koeri. Oek erotzat artzen dute. Baiña berak esango die patxaran-patxaran: "Sekulan ez naiz orain bezin sano ta ondo arkitu."

Etxekoak ezin dute eraman "mirari" ori. Naiago luteke "zerbait" esan, beste itz orren partez. Alare, alperrik da. Gauza garbi dago. Gaiñera, —nola Henry il dan— zergatik oraindik ainbeste mixterio, ukatu ezin ditekean egia ametitzeko? Esan bear da, konbertitzen ez badi-ra ere, gertu daudela azkenean. Mary'k berak —Henry'ren alarguna— auxe esango dio, azken aldean, James tratatu duan Krautzer sikiatrarri: "Ez naiz oraindik konbertittu; baiña ez nabil urruti."

* * *

Greene'k oso polliki askatu du koparilloa. Teologu batek ezin arki lezaioke akatsik bere obrari, beintzat borobillean, osoan begiratuta. Baiña negu-tokian, etxolan gertatua juzgatzekoan... ez da berdin. An ger-

tatua da obraren ardatza. Ta an itz arrigarri batzuk esan ziran:

KEN EIDAZU FEDEA!

Fedea, txanpon bat balitz, eman al diteke? Jainkoa eman al diteke illoba baten biziaren truke? Teorian esango dugu ezetz. William'ek pekatu mortal bat egin du, izugarria. Teorian. Ta eskeintza orri segitzen diona okerragoa da: Jainkoak miraria egiten du. Jaso egin du William'ek bota dion "ordagoa". Beraz, onek esan nai du Jainkoak onartzen duala William'en pekatua ta saritu egiten duala. Berriz diot, teorian eta itzez itz arturik, alaxe da.

Baiña lan bat, eta lan orren egiñlea, era ontan juzgatzea bai litza-keala pekatu mortala. G. Greene ez da ifluxentea ta jakin, ba-daki nundik nora dabillen. Asmo garbiko gizona da ta burua ere alaxe du.

"Ken eidazu fedea!" garraxi onek nai ta naiez fedea baztertu nai duala adierazten al du? Umearen bizia naiago duala fedea baiño? John J. McLanghlin EEUU'en, A. Martindale ta D'Arcy Inlaterra'n, ezezkoan daude. Lagun urkoaganako biotzkada itxu bat dala. Ni ere ortan nago. Zenbat aldiz ez dugu gerok, estu-aldietan, olako zerbait esaten? Momentu oietan teolojia egiteko ez da astirik izaten. Ta William'en larri-aldia alakoxea izan zan...

Orain arte ez dago, ba, akatsik. Dana salba diteke.

BAIÑA BERA BIZI DEDILLA!

Auxe da garraxiaren bigarren partea. Jainkoak entzun egin zuan. Ta James piztu. Esan dugu mirari bat pekatu baten frutu bezela azal-tzea ikaragarri litzakeala. Batzuk esango dute: G. Green'ek emen egin duenak ez du izenik. Fedea galtzearen ordaiña mirari bat...' Guk, ordea, esan dezaiekegu: Ondoren miraria badator, ez al du orrek esan nai William'en lenengo itzek zerbait on, santu ta zail daramatela barruan, naiz kanpoz birao bat izan? Gaifera, argi al dago William'ek fedea galdu duala?

Egia da. Mirari ori gertatu ta William beeraka asiko da. Len apaiz bero ta santu bat zanak zurutari emango dio barruko penak akatzeko. Ta olaxe 30 urte luzeetan. Berak dionez, "fedea-izpirik gabe". Baiña fedea ezin diteke galdu fede orren kontrako pekatu gabe. Etxolan gertatua ez da aski fede orren kontra joan zala probatze-ko. Esan dut zergatik. Orduan, William'ek etzuan federik galdu.

30 urte trixte oiek esplika ditezke federik-ezara jo gabe. Gau illun bat lirake, gau luze bat. Naiz William'ek berak ez ala uste. Green'ek berak ere au adierazi nai duela dirudi.

William ez da "défroqué", apostata

ta oietako bat. Bere parrokian dago. Eginbearrak txintxo betetzen ditu, naiz maitasunik gabe. Ta onela 30 urte luzeak zear. Au bai ezin ditekeala esplikatuta fedea-izpirik gabe. Ori bai, bere bizimodua beltza da, ez dago argirik, ez maitasunik, ez ezer. Ez da arritzekoa, ba, berak fedea ere galdu duala uste badu. Eguzkia an dago, baiña laifioak estaltzen. James etorriko danean ta mirari ura gogoratuko duanean, negarrari ematen dio ta berriz ere 30 urte gaztetu dala iruditzen zaio. Laifioa jun da. Ta Kristo gurutatuari begira, negarrez, esango dio James'i: "uste nian betiko galdu niala"...

Beste galderatxo bat:

Zergatik William'en gau illun au?

McLaughlin'ek dio: Jainkoak bere fedea artu bazion, ontarakoxe artuko zion: **garbiagotzeko**. Fedea ikusten ez dana sinistea da. Ta Callifer apaiz gazteak, aurreneko be-roaldi aietan esan diteke ikusi egiten zuala Jainkoa, ikuttu. Ta ori ez da komeni. Fedearen gozokeria da ori ta askotan Jainkoa ez baiña norbere atsegifia billatu oi da. Orre-gatik, Jainkoak proba jarri dio William gazteari. Izugarria izan da.

Beste zenbait esplikazio ere eman ditezke. Dana dala, G. Greene'ek misterio-giroan bildu gaitu. Ta al-

perrik da ekuazio bat bezela konprentitu nai izatea.

Uste dut G. Greene'k obra ontan esan nai diguna auxe dala:

John.—(James'en anaia) Zergatik egin bear zian igatik mirari bat Jainkoak?

Jam.—(G. Greene'k) **Jakingo banu, ez nitek Beragan sinistuko. Konpreni ditekean Jainko batengan ez diat sekula sinistuko**".

Oarrak:

1. Lan au burutzeko RAZON y FE, dic. 1959, n° 743 erabili dut batez ere. Jorge Blajot'en "La renuncia de la fe de Father William Callifer" (p. 441-449).
2. Euskeratu José Luis Alonso'ren "El león dormido"-tik egin dut. Ez da itzulpen leiala be rea. **KEN EIDAZU GEIEN MAITE DUDANA!** jartzen du. FEDEA ixilduaz. "Scandalum pussilorum" esaten zaio oni.